

**Drastický
komik**

Ferenc Futurista

Radek Žitný, Jarmír Farník

**Drastický
komik**

Ferenc Futurista

Radek Žitný, Jaromír Farník

Poděkování

Dovolujeme si vyslovit poděkování za spolupráci
Anně Ferencové, Evě Gerové-Šanovcové,
Michaele Macourkové, Gabrielu Gösselovi,
PaedDr. Václavu Žitnému, Divadlu na Vinohradech
a Městskému úřadu v Mníšku pod Brdy.

Copyright © Jaromír Farník, Radek Žitný, 2015

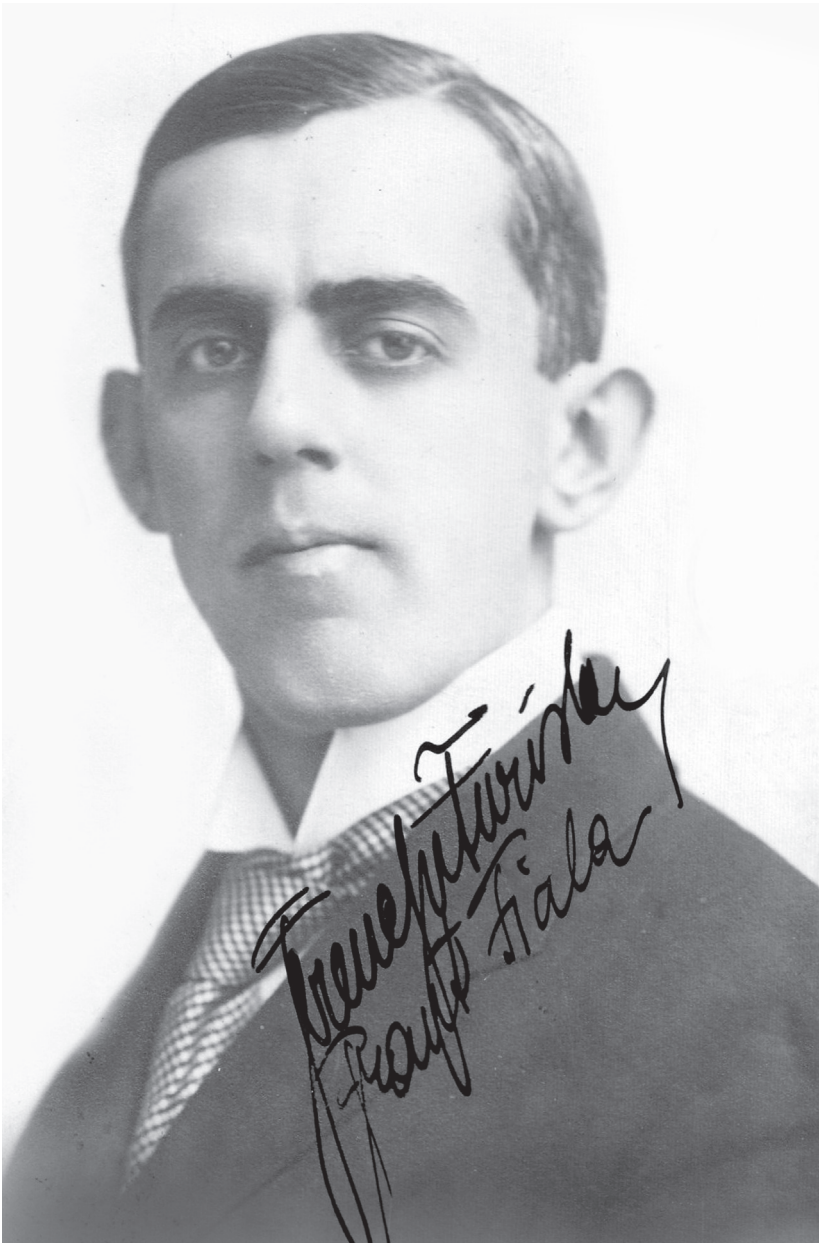
Photo © archiv autorů, archivní fondy, 2015

© NAKLADATELSTVÍ XYZ, 2015

ISBN 978-80-7505-252-0

At' lid křičí:

*„Tys humoru králem,
smích je pro nás z nebe mana,
přec, hochu, i před plným sálem
děláš lidem tatrmána!
To je víc než pravda jistá,
Zdar Ti! Ferenc Futurista.“*

Předmluva

Ferenc znovu na scéně

Poté, co jsem se po roce 1989 třemi svými knihami podílel – spolu s JUDr. Miroslavem Vlčkem a Ondřejem Suchým – na občanské, právní i umělecké rehabilitaci Vlasty Buriana, zůstávaly přede mnou dva další nesplněné resty. Tím prvním byl obrovský dluh, který má naše kulturní historie vůči bezkonkurenčně nejúspěšnějšímu českému divadelníkovi čtyřicátých let minulého století, autorovi, herci, režisérovi a principálovi Janu Snížkovi, jehož pásma parodií *Rozmarné zrcadlo I.* a *Rozmarné zrcadlo II.* (anebo *Co se nám nelíbí na divadle, filmu a literatuře*) dosahovala v letech 1940–1944 ne stovek, ale tisícovek repríz a vyvolala v život módní vlnu napodobitelů a plagiátorů. Ačkoliv šlo o úspěch co do počtu repríz srovnatelný v českých poměrech snad jedině s nesmrtelným Jářou Cimrmanem, Jana Snížka – snad kvůli jeho poúnorové emigraci, následnému působení ve Svobodné Evropě a v Krajanském divadle v New Yorku – se podařilo komunistům a jejich pohrobkům z kulturní paměti zcela vymazat. Tím druhým letitým restem, který jsem dlužil velkým a neprávem zapomínaným osobnostem českého divadla, bylo monografické připomenutí umělecky všestranně nadaného komika Františka Fialy, který už během první světové války, a pak již celý život, vystupoval pod uměleckým jménem Ferenc Futurista. Pánbůh ho sice obdařil věru štědře talentem, byl dokonce ve své době slavnější a žádanější jevištní atrakcí než „král komiků“, ale k trvalému zapsání do obecné paměti mu scházely dvě věci: zatímco v němém filmu exceloval, zvukový film mu nenabídl ani zdaleka takové možnosti zvěčnit erupivní talent na filmovém plátně jako Burianovi (na rozdíl od divadla mu film nenabídl roli protagonisty,

nýbrž figurkáře). A druhou jeho smůlou bylo, že nenatrefil na tak skvělého, literárně i marketingově obratného „imagologa“, jakým byl Burianův první monografista (též autor a režisér) Emil Artur Longen, který svým životopisným románem o Burianovi vyslal jako první do mediálního oběhu slogan o „králi komiků“.

Zatímco letitý rest vůči Snížkovi alespoň částečně splácejí diplomové práce, které iniciují na vysoké škole, první splátkou obrovitého dluhu, který máme vůči Ferenci Futuristovi, je předkládaná publikace. Autoři v ní k mé radosti snesli úctyhodné množství dosud nikde nepublikovaných materiálů, opřených jak o osobní, tak o – a to je obzvláště cenné – archivní prameny (viz policejní či cenzurní protokoly atd.). Doplníme jen, že v tradici českého shovívavého, bodrého, laskavého či lyrického humoru, v němž až na výjimky chybí útočná satira, Ferenc Futurista trčí jako nehodící se, skřípající výjimka. Základním tvárným prostředkem mu byla divoká hlasová i mimická deformace, prudká gestická i slovní nadsázka, drsná hyperbola. Spíše než o „futurismu“ (ten pojem, jako všechno kolem něj, chápeme spíš parodicky) můžeme u něj mluvit o „expressionismu“ (ne náhodou padl zálibně do oka K. H. Hilarovi). Futuristova ostře výsměšná, „nekorektní“, k divákům i k předmětu výsměchu často drasticky nemilosrdná a nespravedlivá nadsázka, jeho zálibná oscilace na hraně drsného humoru a hororu (připomeňme, že Ferenc byl nejraději, když si publikum nebylo veselostí výstupu zcela jisto), to vše diváky dráždilo, provokovalo a udržovalo v nejistotě. Podobně přistupoval i ke svým kolegům, například Burianovi „dával najevo, že je vzdělanější a inteligentnější, neboť se původně zabýval sochařstvím. Mnohdy jej zakřikl, vmísil-li se do rozhovoru o uměleckých otázkách: ‚Což ti o tom přednášeli na obecné škole? A na periferii jsi taky nemohl nic pochytil, ani v krámě za pultem. Raději mlč a poslouchej, abys něco pochytil. To umíš znamenitě – něco odposlouchat – a pak se tím chlubit jako vlastním peřím.“ (E. A. Longen: *Král komiků*, s. 119)

To, na co Longen v poslední větě naráží, byla skutečná událost z těžkých Burianových *let učňovských* v desátých letech v kabaretu Rokoko. „Ferenc měl veliké úspěchy. To Vlastu žralo. Jako slabší číslo vystupoval před Ferencem, prováděl tedy to, že odříkával všechny Ferencovy vtipy. Udivený Ferenc, který trávil Vlastův výstup v šatně, dlouho nemohl přijít na to, jak je možné, že lidi jsou zčistajasna *studení jako psí čumák* (všichni

z toho měli strandu a Ferencovi nikdo nic neřekl). Až se jednou Ferenc zašel nenápadně podívat na Vlastu za kulisy, a hned byl doma. Nepřejte si vidět, co následovalo.“ (Čeněk Šlégl, A. a P. Král: *Vlasta Burian*, s. 212)

Dodejme ještě, že obdobná obvinění čteme zase jindy na adresu Futuristy a dalších komiků: nešlo tedy v Burianově případě o nic výjimečného.

To srovnání je ovšem výmluvné. Zatímco Burian začínal na periférii a skončil oklikou přes Smíchov v luxusním divadle v centru Prahy, Futurista se dříve zabydlel v centru (Rokoko, Adrie, Alhambra, Lucerna, Vinohrady, Osvobozené) a skončil naopak na scénách divadelní periferie (Smíchov, Nusle). Burian byl lidový komik (podle Jiřího Červeného: *poeta natus*), jehož nakonec akceptovali i intelektuálové, Futurista byl vzdělaný intelektuál (*poeta doctus*), jehož nakonec akceptoval lidový divák.

A konečně připomeňme něco, co se obvykle neuvádí: Futurista spolu se svým bratrem Emanem Fialou patřili i po 2. světové válce k těm umělcům, kteří v obecné poválečné euforii na obzoru jako jedni z mála ve značném předstihu rozpoznali blížící se zárodky nového soumraku demokracie, totiž faktu, že sotva jsme se vymanili z hnědé totality, ohrožuje čerstvě nabytou občanskou svobodu totalita rudá. Jejich Kabaret F+F v Kotvě (1945–1947), který metodou „hlava nehlava“ opravdu nešetřil jedovatými satirickými šlehy jak na staré, tak na nově nastupující panstvo, patřil – stejně jako Snížkovy dočasně obnovené Rozmarné divadlo – k nemnoha scénám, jež si dovolily kritizovat nejen včerejší kolaboranty, fašisty a spekulanty, ale i novodobé překabátěné konjunkturalisty a komunisty. Jaký by byl další osud Futuristova humoru a herectví, kdyby mu zdraví dovolilo dožít se převratu v únoru 1948, o tom můžeme jenom spekulovat. Možná by jako komik následoval smutný domácí osud Burianův, možná – zase jinak smutný – emigrantský osud Snížkův. Jisté je jenom jedno: v nově nastupující budovatelské éře nebylo drastickému, neučesanému projevu a kousavému i černému humoru Ference Futuristy nic vzdálenějšího než povinná svěrací kazajka socialistického realismu...

Vladimír Just

Úvodní slovo

Vážení čtenáři,
prostřednictvím této knihy se můžete seznámit s životem a kariérou jednoho z neúspěšnějších českých komiků – Ference Futuristy. Doposud se o něm napsalo velmi málo a uceleně jej žádný publicista nezpracoval vůbec. A přece lze doložit, že byl ve „své době“ uznávanější a oblíbenější než král komiků Vlasta Burian. Neměl však na ruzích ustláno, což jedinečně charakterizoval historik L. Čermák: „Futuristův umělecký i lidský osud je jednou z nejsmutnějších kapitol naší divadelní historie. Mimořádné nadání a neúnavná energie jej předurčovaly k vrcholným uměleckým cílům, a přece mu nebylo dopřáno zaujmout místo mezi vyvolenými na českém hereckém Parnasu.“

Na Futuristův život lze nahlížet z několika rovin. Byl nejen komikem (jeho projev byl často označován jako drastický), ale také hercem vážného ladění, zpěvákem a textařem mnoha populárních šlágrů, autorem jevištních opusů, a dokonce divadelním ředitelem. To vše činil s nemalým úspěchem a ohlasem u široké veřejnosti.

Ferenc Futurista zanechal vskutku obrovskou stopu v historii českého umění a my se ji pokoušíme čtenářům takto uceleně poskytnout. Zaobíráme se jeho profesními i soukromými aktivitami, přinášíme pozoruhodné dobové tiskové zprávy a uvádíme také skutečnosti, které až doposud ležely bez povšimnutí v našich archivech, knihovnách či soukromých sbírkách. Pozornost věnujeme také jeho rodině, v níž se to doslova hemží umělci (hudební skladatelé, výtvarníci, herci...). Činíme tak cíleně a symbolicky v době, kdy si budeme připomínat 125 let od Futuristova narození.

Ferenc Futurista byl označen významným kritikem Jindřichem Vodákem atributem „Car Ivan Hrozný české komiky“. (Karel Houba jej v 80. letech také pojmenoval: český Fernandel.) Věříme, že si na základě námi zveřejněných skutečností podobně uvědomíte význam jeho slov, a možná najdete pro Futuristu snad i jiné – třeba vlastní – přirovnání.

Radek Žitný, Jaromír Farník

Smíchov nebo Mníšek pod Brdy?

Dne 7. prosince roku 1891 se narodil v umělecké rodině Fialových syn František. Stalo se tak v Praze na Smíchově v č. p. 204 v nemanželské domácnosti dvacetiletého Karla Fialy (toho času protokolista / subalterní úředník hejtmanství na Smíchově) a sedmnáctileté Antonie, roz. Zelenkové (oddáni byli až 13. 8. 1893). Syn byl pokřtěn římskokatolickým kaplanem Fr. Taušem dne 13. prosince téhož roku a v jeho křestním listě skvělo se od toho dne jméno František de Paula Fiala.¹

V průběhu let se ovšem vyskytlo také tvrzení, že se František Fiala narodil téhož data, avšak v Mníšku pod Brdy – v domě, který patřil Fialovým. Šlo pouze o nijak nepodložené ústní tvrzení, které bylo později „převzato“ několika publicisty za oficiální životopisný údaj.

Pakliže bychom striktně věřili rodnému listu, lze spolehlivě doložit, že místem narození budoucího umělce byl bezpochyby pražský Smíchov. Jestliže bychom byli ochotni zpochybnit páterův inkoust na hlavičkovém papíře, pak se František Fiala narodil v podbrdském městečku. K této verzi ještě připomínáme, že se v dobách minulých často stávalo, že rodička odjela porodit mimo své bydliště a svého potomka pak nechala úředně zapsat v místě svého oficiálního bydliště.²

To však nebyl případ rodiny Fialů. Těžko říci, kdo s touto dezinformací přišel jako první. Ať už to byl kdokoliv, je možné snažit se jej částečně pochopit, neboť je dostupných pár zmínek v literatuře

1 Oddací list K. Fialy a A. Zelenkové, Farní úřad u sv. Václava, fol. č. 239.

2 Rodný a křestní list – Farní úřad sv. Václava na Smíchově, fol. č. 175 z roku 1891. Generální vikariát Praha II, Římskokatolická fara Praha-Smíchov.

Opis.

Republika Československá. Arcidiecese pražská.
Politický a soudní okres: Smíchov Generální vikariát: Praha III.
N.E. 3894 Římsko-katol.fara Praha-Smíchov

Rodný a křestní list
vydaný z křestní matriky

Kolek 5 Kč farního úřadu na Smíchově z roku 1891 fol.175
to jest roku tisícího
Den,měsíc narození 7.prosince 1891 osmistého devadesátého
a rok křtu 13.prosince prvního -----

Jméno křticího František Tauš,kaplan

Jméno a příjmení křtěnce František de Paula F i a l a

Náboženství římsko-katolické

Lože Syn manželů

Místo narození a číslo domu Smíchov,č.204.

Porodní assistentka Malíková Johanna v Smíchově

Ne temere: Oddán F i a l a Karel,protokolista hejtmanství
s Jindřiš.Jiráčkovou 9.4.921 na Vinohradech I.
v Smíchově,nar.v Mnišku u Zbraslavi manžel-
syn Františka Fialy,mistra krejčího v
Mnišku a Marie rod.Višňové z Mnišku

Otec křtěnce

Matka křtěnce Z e l e n k o v á Antonie nar.v Smíchově,
manž.dcera Josefa Zelegky,kancel.gluky a
Anny,ovd.Maerzové rod.Cerné ze Smíchova

Kmotři a svědkové František Fiala,mistr krejčovský
v Mnišku

Římsko-katol.farní úřad na Smíchově u sv.Václava dne 22.října
1926.

L.S.

Antonín Müller v.r.
senior kaplan

Opis rodného listu Ference Futuristy.

o existenci několika generací rodiny Fialových v Mníšku pod Brdy. Za všechny uvedme například tuto: „Více než půl století působil v Mníšku majitel krejčovského závodu, nadaný hudebník František Fiala, kapelník a učitel hudby, který vštěpoval několika generacím základy hudby. Bylo mu dopřáno dožítí se pozhnaného věku 88 let. Měl šest synů, vesměs dobrých a nadaných hudebníků. Prvý: Ferdinand, člen divadelního orchestru ve smíchovské Aréně a člen České filharmonie, jehož dva synové byli populárními umělci: Jiří Fiala, hudební skladatel, dirigent Vinohradské zpěvohry, a jeho bratr, akademický malíř a filmový architekt Ferdinand Fiala. Druhý: Karel, člen orchestru Švandova divadla na Smíchově a později Pražanům dobře známý filmový herec němeého filmu. Ten měl rovněž dva syny – umělce: hudebního skladatele, kapelníka a filmového herce Emanu Fialu, jehož druhým nevlastním bratrem je František, krycím jménem Ferenc Futurista. Třetí: Alois, bývalý člen Pražské filharmonie. Čtvrtý: Eman, malíř porcelánu, měl rovněž dva syny umělce: Emanu Fialu, divadelního malíře, a Josefa Fialu, rovněž divadelního malíře ve Vídni. Pátý: Josef, zahradník v Mníšku, měl syna Josefa Fialu, který je členem orchestru divadla v Bratislavě. Šestý: František, výborný malíř porcelánu. Sestra Emanu Fialy a Ference Futuristy Marie, provdaná Třešňáková, vlastnila rodinný domek s lesem ‚Kalvárií‘ a uchovává mnohé památky na rod Fialů v Mníšku.“³

Fialovi (celé toto rozšířené příbuzenstvo bylo řadu let bez skrupulí označováno mnohými publicisty termínem „fialový mor“) žili evidentně v Mníšku pod Brdy po několik generací. Budoucí komik František Fiala se zde však nenarodil.

František Fiala – od zubatého chlapce k akademickému sochaři

Ještě než se začaly otevřeně projevovat komediantské sklony, vyučil se mladý František Fiala štukatérem ve vinohradské firmě Mayer, Popp a Riedl a studoval sochařství na pražské UMPRUM ve třídě profesorů Suchardy a Kloučka. Z této instituce se nám také do dnešních dnů dochovala zpráva rektorátu o docházce námi sledovaného žáka. Doslova se zde píše: „Studoval na ústavě zdejších jako řádný žák po 5 let, a to od

3 ŠŤASTNÝ, Jan: *Městečko pod skalkou*. Řevnice, 1948, s. 185.

počátku školního roku 1909/1910 nepřetržitě až do konce školního roku 1914/1915.“⁴

O tom, že zde Fiala nestudoval zbytečně, podáváme sdělení v následující kapitole. Ještě předtím však dejme slovo Emanu Fialovi, známému všestrannému umělci a bratrovi Ference Futuristy v jedné osobě: „Bydleli jsme na Vinohradech v Budečské ulici a s námi na chodbě bydlela rodina Jenčíkova. Joe Jenčík, pozdější choreograf Národního divadla, byl Ferencův kamarád a rádi se spolu vydávali na dobrodružné toulky Prahou... Variété, to bylo něco pro nás. Byl to nezapomenutelný zážitek. Pamatuji se na jednoho Číňana, který tam vypil celé akvárium i s rybičkami, a pak to celé zase pěkně vyplivnul zpátky do toho akvária. Ferenc mě celou cestu přemlouval, abych se přimluvil u otce, aby nám také zakoupil akvárium s rybičkami, že se to prý také naučí. Každé číslo, které jsme ve Variété viděli, jsme samozřejmě museli zkoušet na našem dvoře a pořádali jsme představení pro kluky z celé naší ulice. Hlavní role měl vždy Ferenc, a to byly také jeho začátky pozdější divadelní dráhy. Jednou se stala velká rodinná scéna kvůli tomu, že si roztrhl kalhoty o hřebíky, které si natloukl na prkýnko, a zkoušel dělat fakíra. Vynikal však výborně jako klaun. Čert ví, kde sehnal to divoké oblečení, ve kterém se zjevoval, šklebil se a dělal grimasy, a to bylo panečku něco, co stálo za podívání... Otec měl dojem, že v bratrovi se začaly projevovat kumštýřské sklony k sochařině, a ve snaze je podpořit, dal ho studovat umělecko-průmyslovou školu. Dostal se k profesorovi Štursovi. Nevydržel tam však dlouho a přešel na malářskou větev k prof. Kyselovi a pak k prof. Benešovi. V té době ho už však mocněji přitahoval kabaret...“⁵

Sochařské intermezzo – Humpolec a Vinohrady

Při návštěvě Divadla na Vinohradech pravděpodobně nespočíte zrak větší diváků na Ferencových plastikách. Jsou totiž umístěny jaksí mimo obvyklé zorné pole – nad bočními vchody do divadelní budovy. Pokud si však „dáme tu práci“ a obejdeme divadlo, zjistíme, že každá ze dvou hlav klaunů má zcela jiný výraz obličeje. Mnohé z nás napadne, že

4 Potvrzení návštěvy školy UMPRUM, č. j. 768 ze dne 26. 3. 1931; dne 15. 8. 1915 se již komik považoval za profesionálního umělce: „Jest zcela způsobilý k pěvecko-hereckým produkcím.“ – NA-PRP, kr. 2076, sign. F 485/7.

5 FIALA, Eman: rukopisné vzpomínky, nedatováno.

Začínající komik Ferenc Futurista. Bezelstný výraz na jedné z raných fotografií nedává tušit budoucí bouřlivý herecký projev.

Sokly z Ferencovy dílny jsou dodnes umístěny na secesní humpolecké radnici.

se jedná částečně o autobusty, do nichž Ferenc zapracoval nejen rysy své, ale i svého bratra Emany. Patrně právem. Bohužel není možné dnes přesně určit z žádného hodnověrného pramene, kdy je Ferenc vytvořil ani kdy byly na fasádu divadla umístěny. Jsou však hmatatelným důkazem Ferencovy vskutku profesionální sochařské práce, která nepostrádala invenci.⁶

⁶ K tomu nám dne 15. 3. 2011 napsala paní Zuzana Paulusová z Divadla na Vinohradech následující: „Bohužel přesné datum umístění plastik Ference Futuristy nad bočními vchody se nám nepodařilo zjistit. Víme spolehlivě jen tolik, že to nebylo při otevření divadla v roce 1907. F. Futurista byl v Divadle na Vinohradech v angažmá pouze rok (1922–1923), pak tady působil jako stálý host, což ale nemusí nijak souviset s obdobím umístění plastik. Nemáme k dispozici archiv divadla z prvních desetiletí jeho existence... Naši předváleční předchůdci v Divadle na Vinohradech byli, co se týče informací o různých změnách v budově divadla – řekla bych –, poměrně laxní. Například je obtížné také přesně zjistit okolnosti instalování busty K. Čapka ve foyeru budovy v 1. patře...“ Eman Fiala napsal ve svých vzpomínkách poněkud bližší informaci: „Bratr se vyučil štukatérem v sochařské firmě Mayer, Popp a Riedl se sídlem na Vinohradech. Na ta léta zůstalo po něm dílo šklebičího se šaška nad postranním vchodem do Divadla na Vinohradech.“

Město Humpolec má také trvalou hmatatelnou vzpomínku na Ference. Konkrétně čtyři sochy zdobí čelní stěnu místní secesní radnice. Při vzniku budovy v roce 1914 se jednalo o zkrášlení budovy symbolickou výzdobou. Proč byl osloven právě Ferenc, také nevíme. Zanechal zde však vskutku obdivuhodné dílo, což lze snadno vyčíst z proporcí (blíživých se životní velikosti) a zdobnosti skulptur, které vyjadřovaly svou symbolikou tyto pojmy: Spravedlnost, Práce, Vlast, Samospráva.

Po kumštýřské činnosti Ferencově se dochoval ještě jeden pozůstatek. Dokázal zrekonstruovat rokokové skleníky hraběte Colloredo-Mansfelda na Dobříši.⁷

A to je žel už vše, co dnes můžeme z Ferencovy sochařské a štukatérské činnosti obdivovat.

Z ostatních oborů Ference Futuristy je toho však přehřel. Především je to činnost herecká (komická) a režisérská, kterou počal pěstovat právě v době svých studií na UMPRUM.

Pseudonym – z Františka je Ferenc, z Fialy je Futurista

Podle historika J. Mezsnera lze komikovy začátky ještě z dob studií situovat do těchto někdejších pražských sálů a lokalit: hospody Na Rybárně, U Halánků (společně s Josefem Skupou), Na Bašce (Jirřiho náměstí), U Čížků (v Ječné ulici), U Bucků; od roku 1912 v pražských kabaretech a po českých městech s Alfrédem Bedřichem Kohnem, U Kuřího oka na Vinohradech.⁸

Budova U Halánků (původně pivovar a vinopalna, dnes Náprstkovo muzeum) na Betlémském náměstí v Praze stojí dodnes a je tak němým svědkem komikových začátků. Začínal zde v letech 1914–1915 společně s legendou českého loutkoherectví Josefem Skupou.⁹

7 Srov. *České slovo*, 5. 12. 1941.

8 MEZSNER, Jindřich: *Jak se bavila Praha*. Nevydaný rukopis, 2. díl, Praha, 1988, s. 417. Na Ferencovo účinkování vzpomínal také Josef Waltner: „FERENCE Futuristu jsem ve skutečnosti poznal již v roce 1914, když jsem byl na jeho benefici U Kuřího oka na Královských Vinohradech.“ – *Divadlo*, 10. 2. 1940.

9 „V Kabaretu U Halánků na Betlémském náměstí začal Josef Skupa se samostatnými výstupy. Často mu byl spoluhráčem student sochařství František Fiala, který se brzy nato osamostatnil jako náš přední kabaretiér Ferenc Futurista.“ – *Rudé právo*, 15. 1. 1972.

Budova Náprstkova muzea na Betlémském náměstí je němým svědkem komikových začátků.

ferenc byl chlapec značně vytáhlý a zubatý. Račte již chápat, že to nebyl nikdo jiný než pozdější Ferenc Futurista...“¹⁰

Ference tedy vyfasoval mladý František od svého mistra, nikoliv od údajného amerického sochaře Ferenthe, jak se mnohdy nepodloženě uvádí. Druhou – specifitější – část lze vysvětlit také poměrně jednoduše, byť ne zcela jednoznačně. Dejme opět slovo pamětníkovi, tentokrátě Jiřímu Voldánovi: „To byla senzace. Do Prahy přijel po revolučním roku 1918 futuristický básník a dramatik, zakladatel futurismu F. T. Marinetti... Byl pro to, aby se v tisku neužívalo teček a čárek, aby se báseň tiskla různými typy písma a prokládala i čísly a různými čtverci... Velebil stroj a v tomto zbožňování šel tak daleko, že odmítal někdejší umění a byl pro zničení a zboření starých pomníků, muzeí, akademií a biblioték... Futurismu se chytli nejen literáti, ale i malíři, hudebníci a sochaři.

¹⁰ *Polední list*, 7. 12. 1941; tuto verzi vzniku pseudonymu nám potvrdila také komikova dcera Anna Ferencová.

Marinetti přednášel v tehdejším Švandově divadle na Smíchově, někdo to tlumočil a my lapali jeho názory a nápady. Mluvil o tom, že lze vyvolat umělecké dojmy a poetry tím, že člověk bude rukama sahat na různě tvarované předměty... Dychtivě jsme čekali, co nám Marinetti předvede ze svých her. Byly to samé krátké aktovky a scény, nad nimiž jsme si nevěděli mnohdy rady, co tím vlastně Marinetti a jiní jeho druhové-futuristé chtěli říci. Tak třeba scénka, která se jmenovala řekněme: *Dialog manželů*. Rozhrnula se opona a na scéně seděli staří manželé – matka a otec. Matka zakvílela a zalomila rukama a v pláči volala: „Proč jen umřel náš drahý syn?“ Otec, aniž si matčina kvílení a nářku všiml, zahuhňal: „Matko, rakev bude stát nejméně osm set korun...“ Matka zase zakvílela a v nářku volala: „Proč umřel můj drahý syn, můj miláček...“ A otec zas jí huhňavě odpovídal: „A věnce budou stát nejméně tři sta korun...“ Na to matka zase lomila rukama a lkala: „Já ho tak milovala a on umřel...“ A otec zase do toho chmurně zabručel: „A těm, co ponosou rakev, budeme muset zaplatit po padesátikoruně...“ Takhle se nesl neustále tento dialog. Matka pro zesnulého syna lkala a otec to zas všechno počítal v korunách, co je vlastně to synovo úmrtí bude stát... Po chvíli se opona zatáhla a byl konec scény. – Tohle bylo srozumitelné a každý z nás jistě pochopil, oč jde a jaký byl záměr autora tohoto futurismu. Otevřela se opět opona, zas tam dva herci něco hovořili, až nakonec jednomu z paruky na hlavě vyskočila a trčela do výše několik centimetrů dlouhá tyčinka. A druhý pak řekl: „Je mně jen podivné, jak ti mohla

Filippo Tommaso Marinetti. Básník, dramatik a zakladatel originálního uměleckého směru – futurismu.

Ferenc Futurista si dovolil parodovat i svůj největší vzor – F. T. Marinettiho.

na hlavě vyrůst viržinka...‘ A zase se opona zatáhla. – Tak tohle, myslím, pochopil málokdo. Ovšem my jsme tleskali už proto, abychom odměnili Ference Futuristu, který v těchto scénkách hrál vždy hlavní role. Pochopitelně, on byl pro futurismus, a proto nemohl scházet tam, kde byl F. T. Marinetti... Líbilo se nám to...“¹¹

V prosinci roku 1921 Ferenc na jevišti Švandova divadla na Smíchově sklídl úspěch mj. ve *Večeru scénického futurismu (Synthetické divadlo)*. Úvodem tehdy promluvil italský spisovatel F. T. Marinetti. Hrál soubor Švandova divadla s F. Futuristou v hlavní úloze. Výprava byla pořízena za osobního vedení italských futuristických malířů Rampoliniho a de Pistorise.¹²

V duchu tehdy módního směru futurismu tak mladý komik dále předváděl kupříkladu písně *Vedla koně za ruku* nebo *Pásla bičem jahody* a další. Zda zůstal náš komik svému prvotnímu nadšení pro futurismus věrný, si naznačíme v následujících kapitolách. Nyní se přesuňme již detailně a konkrétně k jeho působení na jevišti.

Ve službách jeviště

Úvodem si dovolíme ocitovat několik slov ze zažloutlých listů z dobového tisku. V časopise *Kinorevue* napsal Oldřich Kautský s odstupem více než dvaceti let od Ferencových hereckých začátků následující: „Na

11 VOLDÁN, Jiří: *Šli tři muzikanti*. Praha: Panton, 1970, s. 141–143; *Nedělní list* napsal dne 8. 12. 1941: „Nebožtík Vodák rád navštěvoval večírky U Halánků, kde vystupoval mladý Ferenc, a první napsal o něm kritický článek, v němž ho nazval ‚mužem budoucna‘. Odtud vzniklo druhé přízvisko Ferencovo: Futurista.“ Je zajímavé, že kompletní podobu svého pseudonymu používal komik údajně ještě před setkáním s Marinettim: „Ferenc Futurista, nejpopulárnější český humorista, je v oboru kabaretního umění zjevem naprosto originelním.“ (*Našinec*, 12. 12. 1917) Tudíž je pravděpodobnější verze kritika Jindřicha Vodáka; existuje řada tiskem vydaných písní, kde je uváděn jinými podobami svého jména: r. 1917 Ferenc-Futurista, 1918 – futurista Ferenc z Rokoka nebo Ferenc futurista, 1923 – Ferenc Fiala (*Evropa o nás ví*) 1922–1924 – František Fiala – vinohradské divadlo, např. 17. 1. 1924 – *Jezdci* (rež. Karel Čapek – František Fiala = uzenář. Pseudonymu tedy používal doložitelně na konci r. 1917 a začátkem r. 1918, později lze pozorovat již ustálení, v legitimaci Svazu divadelních ředitelů v Praze z r. 1934 je uvedeno František Fiala = Ferenc Futurista.

12 Srov. *Národní politika*, 12. 12. 1921; již předtím byl Ferenc stálíci ve Švandově divadle: „*Jeho kočička* je zcela bezcenná pokrutinka, ale Ferencovou zásluhou veselá od začátku až do konce. Znáte Ference Futuristu! Rozesměje už příchodem na jeviště, grimasou, pohledem, gestem. Největší situační banalitu zachrání způsobem, jak ji po Ferencovsku podá.“ – *Národní politika*, 12. 7. 1921.

začátku byl sochař František Fiala, který se všemu smál a ukazoval při tom své křivé zuby, jež samy jako by se vysmívaly všemu, co bylo kolem. Sedmnáctiletý mladík vystupoval v kumštýřském kabaretu U Halánků, který nebyl veřejně přístupný. Byl pouze pro zvané a zvaní byli jen sochaři, malíři, muzikanti a modelky. Zde se pěstoval humor tak nevázaný, že otec Karel Fiala, představitel bělovlasých pánů z němeého filmu, stěžoval si ostatním účinkujícím, že mu kazí syna. Františkovi tehdy začali říkat Ferenc... Jeho komika byla divoká. Ne všichni diváci se jí smáli. Mnozí zůstávali udiveni a podruhé nepřišli. Zatímco ostatní bavili, Ferenc vždycky útočil. Jeho humor byl kousavý a jízlivý. Měli ho rádi jen ti, kdo mají smysl pro humor za cenu vlastního zesměšnění. Nezastavoval se před ničím a nic mu nebylo svaté... Ferenc hrál loutkové divadlo v rodině profesora Skupy, s nímž začínal U Halánků, právě na svatou Annu, když vypukla světová válka... Ke konci války vznikla Červená sedma, politický kabaret, kde se výlučná forma Ferencova humoru mohla plně uplatnit... V Revoluční scéně pěstoval se humor všeho druhu. Jevila se v něm poválečná psychóza a nesourodost myšlenek. Vedoucím stylem bylo stavět na hlavu věci, které se zdály příliš vážné. Z Paříže přivezli hry,

Kolegové umělci na ideovém výletě aneb Na vzduchu se lépe přemýšlí. Zleva: Ferenc Futurista, Karel Hašler, Jiří Červený a Pravoslav Picka.

které byly hrány na Montmartru v Grand Guignolu. Ferenc obracel jejich hrůzu ve smích. A přece bylo hráno mnoho věcí, jejichž realistická opravdovost byla tak silná, že při nich přebíhal mráz po zádech... Dnes z jeho nadšených předměstských obdivovatelů málokdo ví, jak si získal svou přezdívku. Když hlasatel futurismu Marinetti přijel do Prahy, aby ve Švandově divadle francouzskou přednáškou objasnil své umělecké krédo, byl vybrán Ferenc, aby jeho přednášku ilustroval. Sám na jevišti byl výtažkem divadla. K čemu jiný autor potřeboval mnoho osob a celý večer, to musel Ferenc vyjádřit sám a za malou chvíli. Hrál člověka, který se dívá na svůj obličej v zrcadle. Nelíbí se sám sobě a vyhodí svou hlavu oknem ven. Hrál muže, který přijde na jeviště s obvazem. Za strašných grimas, vyjadřujících největší utrpení, si obvaz sundal. Taková byla dramata, která na jevišti hrál Ferenc, kterému se od té doby říkalo Ferenc futurista, a jen nepochopením se vloudilo na začátek druhého slova velké písmeno F. A bránice bolely od Ferencových vtípů, od jeho způsobu, jakým někdy místo vtípu dštil síru a oheň své surové satiry... Jeho spolupráce s českým filmem se dá odhadnout velkým počtem filmů, ale hrstkou významných rolí. V němém i zvukovém filmu hrál malé úlohy, v nichž byly jeho komické schopnosti nepochopeny. Režiséři použili vždy jen jeho vnitřní

Montag, 31. Jänner 1944. **LUCERNA** Um 19.30 Uhr
 Pondělí, 31. ledna 1944. V 19.30 hod.
 Arrangement: Direktion Spurný-Lucerna, Ruf 261-93
 Arrangement: Rediteatristi Spurný-Lucerna, telefon 261-93
 Sportklub der Angestellten der Hauptstadt Prag bringt:
 Sportovní klub Zaměstnanců města Prahy, uvádí:
LUSTIGE FOLGE — VESELÉ PÁSMO
„Prag ist schön“ — „Praha je krásná“
EMAN FIALA u.-a FERENC FUTURISTA
 I. BALKON STEHPLATZ
 I. BALKON K STÁNÍ **232** K 15.—
 Einschl. Abg. - vt. dávky

Ferenc Futurista při vystoupení ve veselém pásmu v Lucerně (1944). V tomto stánku pražské kultury byl častým účinkujícím po celou svou kariéru (viz vstupenka).

MODERNÍ OPERETA
V DIVADLE „VARIÉTÉ“

Sobota 25. února 1933.

Začátek o 3. hod. odp.

Populární Meisnerův

Monstre kabaret

Účinkují:

FERENC FUTURISTA MAŘENKA ZIEGLEROVÁ

Prof. JOSEF SKUPA
FANDA MRÁZEK
-BAJO-TRIO-
TESSA LORELLI

JARDA KOHOUT
JARDA JANKOVEC
MERBS
KAREL LEISS

LEO SCHWARZ, virtuos na klavír, zahraje sólové jazzové skladby na novém elektroakustickém klavíru NEO-BECHSTEIN-PETROF, který zapůjčil klavír. dům Rendl (proti tržnici)

RÍŠA JURIST a jeho „TRAMP BOYS“

R. A. DVORSKÝ a jeho „MELODY BOYS“

Konferencier DOĐA PRAŽSKÝ. — Režie ANT. MEISNER.

Ferenc Futurista byl hlavní atrakcí populárních kabaretních podniků. Kde se objevilo jeho jméno, tam bylo hlediště značně zaplněno diváctvem.

ských scén i několikrát denně. Během tzv. silvestrovských štací dokázal projíždět celou Prahou a vystoupit se silvestrovským skečem (případně skeči) v tom či onom podniku, vždy podle toho, kudy právě jel.

Lze jej tak označit za vskutku zaníceného umělce, který zkrátka potřeboval bavit publikum za všech okolností. Nesmíme také opomíjet finanční stránku a profit z této činnosti. Ta ovšem také nesla své stinné stránky – časté nemoci a vyčerpání, které se později měly projevit vážnou chorobou (Ferenc se dlouhodobě léčil u známého léčitele Mikoláška). Každopádně Ferenc byl a patrně nadlouho zůstane rekordmanem v počtu divadelních sálů, v nichž účinkoval, a to v celkovém počtu za celou svou kariéru i v denním průměru, pokud lze toto rozlišovat a hodnotit.

Po desítkách let od jeho začátků a po Ferencově smrti se publicisté pozastavovali také nad jeho projevem a osudem: „Byl jaksi vehnán na

herecké nadání. Protože tento tulák po divadlech, tento Ahasver, který nepoznal klidu, neshodujícího se s jeho uměleckým temperamentem, který ani nepoznal dosti obecenstva, jež by jeho schopnosti mohlo dostatečně ocenit, doplácí na sílu svého výrazu. Je silnou komickou individualitou, nezkroutným, nespoutaným hercem, který měří své umělecké rozpětí od futuristických hříček do vážných rolí na velkých scénách, od charakterizační schopnosti tanečnicka v baru po literární kabaret, od divadla hrůzy ke světové revui, od loutkového divadla po nejlidovější operetu...“ Tolik z nejčtenějšího časopisu své doby.

Divadel, kabaretů, jeviští a jevišťátek, na nichž Ferenc stanul, zpíval či režíroval, bylo nespočet. Mnohdy se objevil na řadě pražských scén i několikrát denně.

dráhu divadelními úspěchy, kterých rázem vydobyl. Jeho usměvavá výrazná tvář s očima, které dovedl mistrovsky ovládat, s báječnou souhrou mimických svalů a s nápadnými předními zuby, to byl dar přírody tomuto komikovi narozením. A dobrota srdce, hluboká lidskost i mimo divadlo, povahová čistota byly vlastnostmi, které mu získávaly všude přátele. Nebylo jeho vinou, nebyl-li jeho talent vždy náležitě využit, že kus jeho života pohltila Aréna na Smíchově, kde vytvářel opravdové lidové divadlo smíchu, ale kde musil často snižovat své umělecké ambice. Ferenc byl velký umělec...“¹³

Jak vypadal Ferenc na jevišti? Jak působil na obecnostvo? O tom nám podává svědectví Kristián Bambas: „Na jeviště Ferenc přicházel v bohémském obleku nebo taky v sochařské haleně. A když si k tomu připočtete ty velké, vykulené, modrozelené oči a vystouplé přední zuby – máte dojem úplný. Ve svém projevu si nebral servítky. Lascivní vtíp nebyl pro něho problémem: ‚Ubytoval jsem se v jednom hotelu a oni mně tam dali pokoj s číslem 100. Já si lehnul a mezitím mi nějaký rošťák na dveřích toho pokoje umazal tu jedničku. Panstvo, mně se tam celou noc nezavřely dveře. To byl provoz jako na Václaváku! Ráno se koukám a já byl celej rezatej!‘ V kabaretu U Kuřího oka se proslavil pamfletem *Nálada při loupání buřta*. Jeho nástup byl originální. Před vstupem na jeviště zhasla světla a Ferenc do tmy strašně zaskřehotal. Pro obecnostvo šok a současně fanfára: přichází Ferenc Futurista! V Červené sedmě hrál ve skeči Eduarda Basse pojmenovaném *Armáda spásy* napraveného kadeřníka: ‚Já jsem býval kadeřníkem, převelikým bezbožníkem, já jsem dámy kadeřil, na boha jsem nevěřil.‘ Po dozpívání písně se z ředitelské lóže ozval jeho bratr Eman Fiala, který se chtěl také napravit a přihlásit do Armády spásy. Seskočil z lóže na jeviště – podal při tom obdivuhodný artistický výkon – a byl přijat! Ferenc vystupoval jako excentrický klaun v populární scéně, kterou sám napsal – *Vítání France Josefa*: ‚Na každém řeznickém špalku musí být vaše hlava, vašnosto, a proto ať žije uherský salám, moravská klo-bása, vídeňský řízek a rakouský nářez!‘“¹⁴

13 Ferencův poslední úsměv, dr. J. K., 1947.

14 BAMBAS, Kristián: *Lidé kolem Komédie*. Nedatováno.

Prvotní úspěch u publika znamenal pro Ference již zmiňovaný Drémanův pamflet *Nálada při loupání buřta*. Přiblížme si jej detailně:

*Se římsy visí, jako shnilá játra, mé hnáty přední.
Nad břehy chodníku, kde prochází se chátka,
já, nemohoucí, svírám mocně, v dlani,
zelené tělo, šedé pruhované, krvavé skvrny, mrtvě páchnoucí, i v měkkých kostech hadrovitých psů –
jak lebka nemluvněte, zkynuté mozku buňky,
jak strašný upír vraha, když hnijící mrtvolu mu před obličej staví –
K svých nozder tunelům je opatrně blížím. A svírám mocněji! –
Zelené tělo, šedé pruhované i krvavé skvrny, mrtvě páchnoucí!*

*A slastně opojen, jak puchem prasklých vředů,
já tančím, křepčím, ječím, bečím, mečím
a přes hrot svého nosu svůj jazyk slastně šinu.*

*Jak kola tramwaye se prsty moje řítí ke krku z jemných šlach
zbohtnalý, kalný prach
omamná vůně světlých fekálií,
mně sedá na mozek,
jak sfinga záhadná na bludnou karavanu.*

*Na královny své, křivolaká záda
si maně vzpomínám.*

*Krev, černá, vše mi v žilách,
a popelavé nehty se potí rozkoší!*

Jak šat své milenky, já chvatně kůži svlékám, již sílou Medusy.

*Zelené tělo, šedé pruhované!
Krvavé skvrny, mrtvě páchnoucí!
A v rozkoši blahé – já zřím je již nahé – a hé – hé!
Velebně křourám, prstem v něm štourám, zpit puchem mžourám, náhle je bourám!*

*Již cáry kůže ve větrech planou
nad břehy chodníku, kde idiotů chátra
se, mrzká, prochází.*

*Já pliji dolů ze třetího patra
a oni – hnáty v temno dutých lebek
bubnují pochod, jímž mě provází...*

Jsem futurista!

*Záhad mých vnitřních zmizelo již v temnu
zelené tělo, šedě pruhované i krvavé skvrny mrtvě páchnoucí
já mrkám, trkám, srkám,
hrkám, vrkám, cvrkám,
brkám, vrkám, srkám!*

Dech můj se vůní chvil jak vzkvetlá myšl alej.

Jsou buřty pro nás, pro bohy, pro lidi je dnes drahej.¹⁵

Těžištěm Ferencovy činnosti nebylo jen kabaretní jeviště, pokud vůbec má smysl v jeho rozsáhlé a obdivuhodné činnosti dělat rozdíl. V každém případě se stal hvězdným umělcem pražské operety, o čemž referoval obsáhle Viktor Kudělka: „Ještě dříve, než vstoupil na prkna, která znamenají svět, vystudoval uměleckou akademii a získal titul akademického sochaře. Pokušení divadla bylo však silnější, a tak se z Františka Fialy stal nakonec Ferenc Futurista, patrně nejslavnější starokomik, co jich kdy měla česká opereta... Prošel snad všemi pražskými divadly

¹⁵ DRĚMAN, Jiří: *Nálada při loupaní buřta*. Praha: České lidové knihkupectví, 1920. V úvodu výtisku se píše: „Nálada při loupaní buřta na okně vznikla r. 1915 v kabaretu, který byl založen spisovatelem F. P. Vožickým na Vinohradech U Kuřího oka ve prospěch strádajících literátů. Tam jsem uvedl, tehdy ještě velmi málo známého, ochotníka Ference, který tam prvně přednášel futurie našeho přítele malíře J. Skupy a moje. Dodnes rád vzpomínám na chvíle prožité U Kuřího oka, kde jsme si sami malovali dekorace, upravovali jeviště, osvětlení, závěsy a psali téměř celý repertoár. Škoda, že se mnohé věci z těch dob ztratily. Nálada měla již při premiéře veliký úspěch a také brzy na to byl Ferenc angažován Rokokem, které tehdy vzniklo, a tímto číslem se v něm uvedl. Věc, kterou jsem napsal v poslední chvíli, při malování dekorací na zemi, odpoledne, těsně před premiérou, z nutnosti vyplnití čímsi náhodně vzniklou mezeru v programu, byla prvním stupněm veliké dnešní Ferencovy popularity. U Kuřího oka i v Rokoku přednášel ji Ferenc jako melodram doprovázený znamenitě podivnou hudbou S. Grylla.“

své doby – od vinohradského až po nuselský Tyláček; a vyzkoušel přitom všechny odstíny své komediální profese – od kabaretu přes revue až po tzv. vážnou, seriózní činohru. Scházelo opravdu už jen to Národní divadlo, kde dokonce začal zkoušet (v Molièrově hře *Lékařem proti své vůli*), ale o premiéře nevystoupil, protože se nakonec rozhodl pro Vinohrady, když nedovedl odolat slibům a naléhání Karla Čapka, který jako dramaturg chtěl mít Futuristu ve ‚svém‘ souboru.

Později bylo řečeno, že u nás po první světové válce vyšlehli jako rake-ty tři komici: Karel Hašler, že byl komik významem i dosahem regionální, Vlasta Burian světový a Ferenc Futurista evropský.

Hořela hruška, hořela, rozfajrovaná do běla, hasiči na ni chrst, chrst, chrst, jeden si při tom spálil prst, byl Ferencův oblíbený popěvek na známou melodii a vlastní slova, jak o tom svědčí vzpomínka jednoho z jeho neméně slavných kolegů, dochovaná na gramofonové desce.

Když na svých toulkách pražskými divadly zakotvil počátkem třicátých let u operety, mohlo se na první pohled zdát, že se octl mimo svůj nejvlastnější herecký obor. Skutečnost však byla taková, že právě operetní scéna dovedla představitele shakespearovských rolí (*Večer tříkrálový* s Ferencem jako šaškem patřil prý k nejpůsobivějším inscenacím své doby) připoutat na celé desetiletí. Působil tam nejenom jako herec, ale příležitostně také jako režisér. Je pravda, že ty starokomické role, navzájem podobné jako vejce vejci, mohl odehrát takříkajíc levou rukou; ale on je z přemíry hereckého temperamentu i umělecké poctivosti hrával tělem i duší. A publikum to brzy poznalo. Ferencova popularita vzrůstala rok od roku, od postavy k postavě, od sezony k sezoně. Byl mužem, který rozdával z jeviště smích, a kuplety, k nimž si nejednou sám skládal slova, bývaly zlatým hřebem operetních představení.

Já jsem býval odjakživa velký Don Juan, mně se všechny ženy líbily. Obrázků mám různých slečen plný oman, včera mně zas čtyři slíbily. Hej hola, tělo to žádá, tělo to potřebuje, ženám prej se u mě líbí, že se nechlubím, jim prej stačí, když se zabubím. Možná, že je to pravda, možná, že ne, to člověk nikdy neví. Člověk se každou chvilku zapomene, život je velkej převít!

Přibližme si Ference Futuristu blíže očima pamětníka: ‚Jeho Šťetivec v *Louce zelené* byl víc než oživlý hajný se všemi atributy českých lesů. To byli všichni hajní dohromady. Hloupí i chytří, lišáctí i těžkopádní, bujaří i melancholičtí. Když přišel Ferenc na jeviště, zavoněl divadlem les. Když

říkal své vtipy, to nebyl výmysl autorů Špilar-Tobis-Mírovský-Rohan; to se chechtal zálesácký podšívka *in person*. Vzpomeňme jeho přednes kupletu o zlatém rámečku. Šťastná melodie na šťastný text našla nejlepšího interpreta. Celá Praha a celé Čechy se jezdily dívat na Štětvice s jeho zlatým rámečkem, jehož Ferenc Futurista hrál a zpíval celkem sedmsetkrát.

Udržít se, lidičky, v práci, to se nevyplácí, jestli se něco vyplácí, tak dobře melouch: chaty a garáže, vily i automobily, proč bychom se netěžili, dí šikovnej hoch.

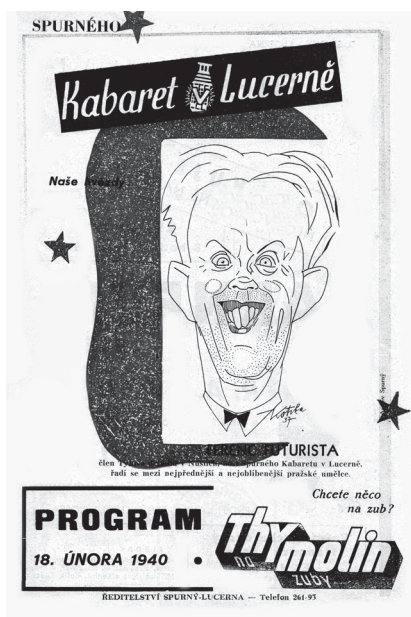
Říkali, že komika takového temperamentu i formátu je pro operetní scénu škoda, že je to plýtvání talentem, ne-li cosi horšího. Možná měli

Foto Ideal - Zelenka, Karlín,

**„My tři králové děeme k vám . . .“
K + M + B 1929 - Vojta Merten, Jára Kohout a Ferenc Futurista.**

Originální adaptace W. Shakespeara: Večer tříkrálový v podání Vojty Mertena, Járy Kohouta a Ference Futuristy (zleva).

V paláci Lucerna byl Ferenc Futurista na každý pád persona grata.

v groteskní miniatuře, podáváje osobitý důkaz, že opravdu není malých rolí. Hrál všecko, co mu přišlo pod ruku; figurky a postavičky ze světa horních deseti tisíc i dolních desítek milionů; venkovany i muže velkého světa, feudály i poddané, primitivy i mudrlanty, policajty i výtržníky, pohnocné i nocležníky, krčmáře i opilce, malíře pokojů i malíře-mistry, katy i kadeřníky, vodníky i podvodníky. Kdykoliv bylo zapotřebí zvýšit komický účín neslané nemastné scény nebo situace, vzpomněli si režiséři na Ference Futuristu. Ten jim z té nejbanálnější repliky, nejprimitivnějšího gagu udělal před kamerou parádní číslo k popukání.

Jen jeden režisér si (alespoň čas od času) vzpomněl taky na to, že F. Futurista není jen pohotovými figurkářem a znamenitým improvizátorem, ale že je to i velký herec. Byl to Martin Frič, Ferencův jevištní partner z někdejšího působení v kabaretu Rokoko. Jeho zásluhou poznali diváci Ference Futuristu i jako lidsky jímavého školníka v *Cestě do hlubin študákovy duše*; jako razantního c. a k. sanytrníka v *Muzikantské Lidušce*, který dovedl, když

pravdu. Faktem však zůstává, že právě operetě, tolikrát opovrhované a proskribované lehké múze, věnoval Futurista nejlepší léta svého hereckého života a že mu v ní bylo dobře.

Já bych chtěl mít tvé foto v saaba a v emběčku, já bych chtěl mít tvé foto na novém bytečku, já bych chtěl mít tvé foto na jachtě, v hausbótu, na plotě, v bazénu, v břízolitu, tuhle a tam, tamhle i tu, na mříži, na krbu, na klozetu, já bych chtěl mít tvé foto...

Ferencovy komické vlohy s oblibou využíval, spíše však zneužíval i český film. Jestliže polovina tehdejší české produkce tíhla, z němě i zvukové éry, k veselohře, pak v dobré polovině těchto veselých filmů hrál nebo se aspoň mihl

bylo třeba, taky strašit a výt, „že by mu to záviděli všichni psi z celé vesnice“; zejména však jako jednu z hlavních postav ve filmu *Tetička*. Futuristův majordomus Hynek, komandující v strašidelném zámku sluhu a služebnou; spiritista-amatér, pořádající pro truchlící pozůstalé tajuplné seance; a posléze koumavka demaskující jejich pravou tvář – to byla role, v níž se herci dostalo příležitosti nejenom „si pořádně zařádit“, ale taky zahrát opravdovou postavu z masa a krve.

Nebylo málo těch, kdo směli říkat Ferencovi – pane kolego, popřípadě kolego – mistře; a byly mezi nimi osobnosti tak slavné a přitom rozdílné jako J. Skupa i E. A. Longen, S. Rašilov i J. Plachta, V. Vydra i K. Hašler, oba intelektuální klauni z Osvobozeného i J. Kohout, Vlasta Burian i Emil František. Provázeli jeho neklidný život v umění, který, žel, skončil tak předčasně...“¹⁶

Nyní se věnujme těm nejvýznamnějším scénám, ve kterých nejen zanechal stopu, ale s úspěchem působil jako host, herec, režisér nebo autor.

Variété aneb Zlaté časy v Karlíně

Divadlo Variété v Karlíně se stalo vsuktu ekvivalentem oněch vysněných zlatých časů. Ferenc zde totiž doslova exceloval – díky obrovské volnosti, kterou mu pořadatelé představení obvykle dávali (dávali mu také stálý plat 3 000 Kč.). Výjimkou, která toto pravidlo může potvrdit, byla nutnost odehrát v roce 1918 několik již nasmlouvaných výstupů.

V tehdejších časech bylo běžné užívat antisemitských vtípů a karikovat nejen typické židovské obchodníky. Stranou této vlny nezůstal ani Ferenc. Bylo to o něm známo a často připomínáno v tisku: „Kletba zlého činu. Lživý klep o 5 000 žádostech za změnu jmen židů v Čechách dělá již svoji cestu světem. Otiskují jej již také polské časopisy. – V prvním čísle *Rozvoje* žádali jsme slušnou žurnalistiku českou, aby nepravdy, jež o zbabělém měnění židovských jmen s průzračnou tendencí vytiskla, dle našich spolehlivých informací opravila. Dosud uveřejnilo takovouto opravu

16 KUDĚLKA, Viktor: *Perly paní O. Úvod do studia české operety*. Praha: Supraphon, 1976, s. 48–53. Ferenc se stal také terčem bezpočtu žurnalistů, kteří jeho osoby, nepochopivše snahu o nový styl humoru, zneužívali ve svých politických vzdeších: „My chceme nejlepší diplomaty na světě učiti diplomatickým způsobům. Neboť my jsme extra svět, u nás ševcovský učeň a zednický tovaryš jsou zhuštěninou politické moudrosti a důvtipu a Ferenc Futurista je hlasatelem nové kultury.“ – *Moravská orlice*, 5. 7. 1924.

jedině *Právo lidu* – vtipkaři praví, že opravy tyto uveřejněny budou později, aby Ferenc Futurista nemusil vynechat svůj sólový výstup o Heli-Kohnech a Kohn-valinkách, jež, dle kontraktu, musí po 14 dnů dávat ve *Variété* k lepšímu.“¹⁷

Začínající komik pochopitelně (ještě bez velkého vzdoru, který začal rozvíjet později) svůj úkol splnil. O sedm let později byl již považován za hereckou hvězdu, jak o tom čteme v dobovém tisku: „Tříaktová výpravná revue *Haló – Variété!* F. Futurista vynikal groteskním rozměrem.“¹⁸

O osm let později si však již mohl v Karlíně realizovat své vlastní revue a výstupy – mnohdy ruku v ruce s legendárním komikem Járou Kohoutem (v oněch časech byl ředitelem této scény): „Jak známo, opustili nedávno F. Futurista a J. Kohout smíchovskou Arénu a současně počaly se šířit pověsti, že založí si kabaret apod. Jako vždy, potvrdila se teprve zpráva poslední: populární komikové ohlašují nyní, že 25. srpna 1926 vystoupí společně v premiéře velké satirické revue *Vtip na vtip* v karlínském Variété.“¹⁹

Pozoruhodné jsou poněkud nekonkrétní, avšak více než lákavé upoutávky na jedno z jejich společných představení – výše zmíněnou revue *Vtip na vtip*: „Ferenc Futurista zastal se pí Longenové a vyzval Járu Kohouta na souboj, jenž se koná pod hradem Kravínem. Dnes a denně ve Variété.“²⁰

Případně jiná ukázka: „Opět automobilové neštěstí. F. Futurista rozbil včera nadobro své auto o motocykl J. Kohouta. Pro obrovský úspěch denně se to ve Variété opakuje.“²¹

Kritickému oku žurnalistů se však tato revue příliš nezamlouvala a stala se předmětem častých výtek a dohadů, jako příklad si uveďme kritiku z *Národních listů*: „Soumrak pražských revuí? – Tak vypadá můj

17 *Rozvoj*, 26. 10. 1918.

18 *Národní listy*, 30. 4. 1925.

19 *Národní listy*, 26. 7. 1926.

20 *Národní politika*, 7. 9. 1926.

21 *Národní politika*, 4. 9. 1926; inspirací pro tyto skopičiny mohla být Ferencovi vlastní zkušenost, potrestaná peněžitou pokoutou: „Neopatrné neoprávněné řízení silostroje.“ – Srov. NA-PRP, kr. 2076, sign F 485/7 – trestní list F. Fialy ze dne 13. dubna 1926.

ADVOKÁT
JUD. JIŘÍ ČERVENÝ

PRAHA II. 1761.
VLADISLAVOVA ULICE 18.
(vedle Městanské Besedy).
TELEFON 8868/II.
Pošt. spoř. 32900
— P. T.

Návštěvy nejlépe od 1/23. do 1/26 odpol.

Praha, dne 10./1. 1927.

Ředitelství divadla Variété,

Z D E .

Právní věc: vlastní.

Vzhledem k rozmluvě s panem Ferencem a panem tajemníkem
zasílám k nahlédnutí ³ své texty písní s doprovodem a žádám Vás
zdvořile, abyste do 3 dnů rozhodli, které z nich použijete.

Provozovací právo činí Kč 300.- za každý kus splněných
polovinou při přijetí a polovinou do týdne po premiéře.

Nepřijaté písně raďte mi určitě do 3 dnů vrátiti.

Znamenám

v dokonalé účtě

Dopis advokáta J. Červeného ohledně přijetí jeho písňových textů.

výsledný dojem z premiéry, jíž pp. F. Futurista a J. Kohout zahájili svou sezonu ve Variété, přeměněném znovu v revuální scénu. *Vtip na vtip*. Velká satirická hra o 30 obrazech s apotheosou. Poprvé 25. srpna 1926. Po halasné předběžné reklamě a po slibech, jejichž splnění nám zaručovala jména obou komiků, přišlo zklamání. Úhrnem bych asi řekl, že v Aréně již jsou zapracováni a dovedou revue lépe udělat, zábavněji, pestřeji. *Vtip na vtip* je revue, jež nezná míry, je dlouhá a velmi často nudná a mimo to se v ní autoři nezmohli zase než na honičku po celém světě a na „osvědčené“ scény s kozáckými tanci, s výjevy harémovými, japonskými a toryovskými. Sentimentální ideálnosti takových exotických obrazů již dnes prostě nelze snést. *Vtip na vtip*, jímž oba velkolepí partneři hýří, je často,

ach často, tak hrubý a vulgární, že se s ním nedovede smířiti, ani kdo se dívá shovívavě na všechny projevy lidské živočišnosti. Nešťastný je také nápad páně Ferencův, aby z ústřední postavy revue, z básníka Quidona Marie Cetceka, vyrobil dekadentního poetastra, typ, jenž se potloukal v literatuře a v humoristických listech z rozhraní věku XIX. a XX. Neživý, nenaléhavý literární zjev je chabý manekýn, na nějž nemohou býti navěšovány dnešní pamflety a karikatury.“²²

Skutečným karlínským šlágrelem a monstrózním úspěchem se pak stala revue *Lásko, kde jsi?*, která na této scéně překvapila jak svou výpravou, tak i originálním nápadem se zavřeným Amorkem, kterým se svět zbaňuje lásky – „Ferenc Futurista v roli nejčudnějšího anděla se překonává a sklízí potlesk na svoji vstupní písničku a na hudební sólo andělských zvonů, jsa při něm pouštěn po laně na jeviště.“²³

„*Lásko, kde jsi?* táže se v titulu nová revue pražského Variété a na hledání ztraceného bůžka lásky navázal její hlavní autor, režisér i představitel F. Futurista dvaadvacet obrazů. V činoherním rozvíjení děje je to trochu těžkopádné, ale scény s Ferencem jsou bohatým zdrojem nespoutaného veselí. Z revuálních komiků pražských má Ferenc největší dravost po úspěchu a chuť do hry; na scéně všecek hoří zálundnými potměšilostmi svých švandovních parodií; kdyby se ještě dovedl zdržeti některých nízkých přihroublostí, byl by to výkon first class...“²⁴

Repertoár se ve Variété dosti často střídal (z dnešního pohledu až přehnaně často, ale takový byl již osud revue), a tak se v listopadu 1926 opět obecenstvo hrnulo na nový počín. „V sobotu měla ve Variété premiéru nová výpravná revue *Za peníze všechno*, jež je pěkně vybavena a měla velký úspěch. Režii má F. Futurista, jenž také platně přičinil se o úspěch večera.“²⁵ V této revui dále účinkovali ostatní známí umělci – Kohout, Sedláček, Valentová a Zieglerová.

Následující kalendářní rok pak opět vyzníval úspěšným tónem, jak o tom můžeme číst: „Nová revue ve Variété – *Pražáci, co je to?* – má všec-

22 *Národní listy*, 27. 8. 1926.

23 *Národní politika*, 30. 9. 1926.

24 *Lidové noviny*, 2. 10. 1926.

25 *Národní listy*, 22. 11. 1926.

Kolektiv revuálních umělců z divadla Variété v Karlíně. Zleva: Volodá Pirnikov, Meda Valentová, Ferenc Futurista, Nina Pirniková, Jiří Sedláček a Jára Kohout.

ky podmínky úspěchu. Je pestrá, bohatě vybavená, má chvílky náladové, o veselé vložky je dobře postaráno, a hlavně má myšlenky, má nápad. Je přirozeno, že neúnavný Ferenc Futurista je tu tím, čím pero v hodinách, ale jsou tu i jiní...“²⁶

V této revui Ferenc opět ryl do kdečeho a kdekoho (mj. do fašistického italského diktátora a do svých hereckých souputníků). Textaři Tobis a Mírovský mu napsali, společně s bratrem Emanem Fialou, „na tělo“ píseň s názvem *Já nechci do nikoho rejt*:

*Radostí mi srdce tluče, když jsem čet', jak velký Duce
přihlásil se do stavu k penzijnímu ústavu.
S atentáty nejsou psiny, a tak velký Mussolini
přihlásí se případně k nemocenské pokladně.*

*Tohle přeci je jeho věcí – já nechci do nikoho rejt,
ať mě pánbůh chrání od pomlouvání, ono to však občas musí bejt.*

*U děvčátek jen se zdobit, ve všem všudy napodobit
Sedláčkovu Anii, rozmohlo se v manii.
Ale jistě žádná žába na tohleto nemá fába,
když jde ve všem s Aninkou, stát se taky maminkou.
Tohle přeci je jejich věcí...*

*Něco prozradit Vám zas tu chci na Buriana Vlastu.
Všude dělá komiku, jen ne ve svém podniku,
tam se nikdy neukáže, leda občas, když je gáže.
Pomyslí si ‚Adieu, divadélko Adrie.‘*

Tohle přeci je jeho věcí...

26 *Národní listy*, 3. 2. 1927; vedení Variété převzal v nové sezoně 1927/1928 Karel Hašler: „Aby vyhověl manželce, skončil Hašler se zájezdy po vlasti a dal se přemluvit, aby od srpna 1927 opět převzal vedení karlínského Variété, kde před ním hráli půl roku pražští komikové F. Futurista a J. Kohout v několika vlastních revuích. Hašler v tom pokračoval a zpočátku měl úspěch, zejména v lednu 1928 s revue *Červená státi*, neboť v Praze začali zavádět na křižovatkách světelné signály...“ – Srov. TUŠEK, Karel: *Karel Hašler. Já mám holku od Odkolků*. Praha: Zeras, 1992, s. 19.

PRAHA DIVADLO VARIETÉ KARLIN

Ve čtvrtek 28. května 1925.

Začátek o půl 8. hodině več.

Čestný večer Karla Damaje a Ady Velického.

Velká revue! Přepychová výprava!

KOLOTOČ LÁSKY

Láska v oněře.

OTAKAR MAŘÁK

MARY CAVANOVÁ

FERENC FUTURISTA

Jožka Kautská, Magda Šrdlíková, Vilma Krupičková, Marja Godlevská, Karěl Faltys, Vášek Norman.

Taneční část nastudoval: Tomy Skuhrovec a Haller.

Duo Barsanti orig. ruské tance.

CENY MÍST OBYČEJNÉ.

Lístky lze obdržeti u билетů ve Variété, v Bazaru na Příkopech a ve všech známých předprodejích.

V karlínském divadle Variété zažil Ferenc Futurista skutečně zlaté časy své kariéry. Na plakátech a letácích bylo jeho jméno vždy vnímáno jako symbol lákavé podívané.

Dobře dělá člověk, kterež zásadu má – nikdy nerej!

V úctě mívej cenzuru, dej si jazyk na šňůru.

*Všude dobře mluvit hezky, vždyť už dávno národ český
nezpívá tvou písničku, nebožtíku Havlíčku!*

Tohle přeci je Vaší věcí...

V závěru sezony se F. Futurista a J. Kohout vydali na několikadenní studijní cestu po Anglii, Francii a Holandsku. Místo nich vystupovali v revui *Ferenstein a Kohoutsohn* Mac Frič a Vojta Merten. Tím se oba komikové prozatím s karlínskou scénou rozloučili.²⁷

²⁷ *Národní politika*, 19. 7. 1927; „Ferenc Futurista potvrzuje, že žil s dr. Klepetářem (autor knihy *O prostitutkách, jak žijí, trpí a umírají*, Ferenc společně s autorem dělal knižní obálku) v Paříži.“ – *Národní politika*, II. 5. 1928; v roce 1946 se Ferenc vydal dokonce na studijní pobyt do Švýcarska.

Vskutku zlaté časy nejen pro Ference, ale i pro řadu dalších jeho kolegů a spolupachatelů revuální zábavy. Tak tomu bylo ve dvacátých letech minulého století v karlínském Variété. I když tomu tak ještě za trvání první světové války být nemuselo, jak o tom pojednává následující skutečnost.

Ze soudní síně

Karlínské Variété bylo jedním z prvních Ferencových stálých angažmá. Paradoxně znamenalo jeho zdejší působení také první rozsáhlejší zkušenost s justiční mocí. Tehdy ovšem ještě v c. a k. talárech... „Před zemským soudem v Praze konalo se v minulých dnech zajímavé přelíčení. Jednáno bylo v žalobě, kterou podal ředitel a majitel divadla Variété Eduard Tichý na humoristu Františka Fialu, který jest dobře znám pod pseudonymem Ferenc Futurista. Žaloba zněla na dodržení smlouvy a obsahovala následující podrobnosti: Ferenc Futurista byl angažován pro divadlo Variété na dobu od 31. srpna do 30. září 1917 jako humorista za měsíční plat 1 200 K. Ředitel Tichý vyhradil si do 20. 9. právo vysloviti, zda smlouva jest od 1. 10. na další měsíc nebo více měsíců prodloužena. Pro případ prodloužení smlouvy byl smluven plat 1 000 K za každý další měsíc. Žalovaný se zavázal, že bude deset dnů před vystoupením z engagementu žalobci k dispozici při zkouškách, dále že 30 dnů před nastoupením kontraktu v Praze ani v jejím okolí veřejně ani soukromě nevystoupí před žádným jiným kroužkem. Jako pokuta za porušení smlouvy byl dohodnut obnos 1 200 K. Žalovaný však porušil smlouvu ve všech bodech. Vstoupil prý totiž hned do jednání s ředitelstvím divadla Rokoko v Praze, s kterým dne 16. 8. uzavřel smlouvu. Dne 23. 8. poslal pak žalobci dopis následujícího znění: ‚Odvolávaje se na paragraf 7. smlouvy ze dne 13. 8., kterou jsem byl angažován pro divadlo Variété v Praze, dávám váženému ředitelství čtrnáctidenní výpověď, tedy ke dni 13. 9. 1917. Upozorňuji na následující: Nejsem fyzicky úplně disponován a tato zmenšená dispozice bude trvat delší dobu a jistě by námahou v tak velkém divadle, jako je Variété, ještě více se zvětšila. Vedle toho nebude a nebyla by s ohledem na jakousi napjatost a nechuť, kdybych byl nucen hráti, moje duševní nálada taková, abych mohl podávati výkony prvotřídní, na jaké jest naše obecenstvo zvyklé. Bude tedy jen v zájmu podniku samého a jeho dobré pověsti, aby s ohledem na tyto momenty

žádal ode mne, abych v době od 31. 8. vystupoval. Nechci dobré pověsti podniku škoditi, a proto zcela loyálně pravím, že bude lépe, když vůbec nevystoupím, což tímto zdvořile sděluji předem, aby si vážené ředitelství mohlo, pakli toho bude třeba, za mne náhradu zjednatí.‘ Tomuto humoristickému dopisu nemohlo ředitelství Variété porozuměti a podalo na F. Futuristu žalobu na dodržení smlouvy, ve které dovozovalo, že sice ve smlouvě bylo ustanovení o čtrnáctidenní výpovědi, že však nebylo omylem škrtnuto, ačkoli odporuje výslovným úmluvám. Zároveň žádá žalobce, aby soud povolil prozatímní opatření, aby mu totiž bylo zakázáno vystupovati veřejně nebo soukromě jinde než v divadle Variété, zejména v divadle Rokoko. Soud však návrh tento zamítl. Žalovaný doznal sice všechno, tvrdil však, že nestanovení o smlouvě jest platné. Dále dovozoval žalovaný, že smlouva byla *contra bonos mores*. Byl totiž v době jejího uzavření již angažován v divadle Rokoko, žalující strana o tom věděla, přece však nabídkou vyššího honoráře ho hleděla svést, aby porušil smlouvu s Rokokem. Při přelíčení uzavřely však strany smír, dle kterého žalovaný humorista zavázal se zaplatiti obnos 1 000 K.“²⁸

Ferenc soudní spory jako by přitahoval. Svá pozdější angažmá několikrát ukončoval u soudu. I toto může být jeden z pohledů na jeho komiku *ad absurdum*. O tom však ještě v dalších kapitolách. Každopádně lze doložit, že byl na pražském policejním ředitelství doslova „pečený vařený“ – co měsíc byl vyzýván k podání vysvětlení obsahu svých politických vtipů.²⁹

Z tvůrčí dílny – Velký manifest proti blahobytu 1918

Nejstarší dochovaný a tiskem vydaný Ferencův jevištní počín je na svou dobu vskutku brilantním opusem, který překypuje ironií. Již zde lze vysledovat Futuristovo nadání na přehánění prakticky čehokoliv. Začtème se tedy do následujících slov a uvědomme si, že v době, kdy je Ferenc přednášel na jevišti, probíhala stále I. světová válka a lidem se nedostávalo ani základních potravin. Premiéra proběhla v divadle Variété dne 1. září 1918.

28 *Národní listy*, 19. 10. 1917.

29 Srov. NA-PŘP, kr. 2076, sign F 485/7 – dochované spisy policejního ředitelství obsahují přes 200 stran, což je v porovnání s ostatními umělci-vrstevníky dosti vysoké číslo.

(Při libovolném pochodu vchází přednášející, který chůzí napodobí mohutný průvod lidí s těmito nápisy: Blahobyt 1918; Jsme přecpaný!; Půl přidělu stačí; Pryč s vepřovou; Už máme všeho dost; Nechcem tak silný tabák; Zараžte dovoz z Ukrajiny. Tyto nápisy vhodně rozestaví, načež se postaví na vyvýšené místo v prostředí jeviště a řeční.)

„Shromážděný lide český! Vlastenci! Vlastenky a vlastenčata! Neudržitelné poměry dneška mne nutí, abych použil tohoto nadvyvýšeného místa a promluvil k nejširší veřejnosti svá slova ostrého protestu proti nezřízenostem, které dnes nastaly. Jo. Né! Mně už aprovizačním chlebem hubu nezacpete! Vaše jednání nutno přibíti na pranýř. Tohle už dál nejde! V blahobytu a v přepychu, který se za dnešních dnů u nás zahnízdil, vedou si lidé ne už jako lidé, nýbrž jako – ani to nechci říct! To už není jídlo, které má člověka udržeti při zdraví, to je nemístné žraní! Ano, žraní! Vepř by se červenal a styděl! Jo! *(Do kulis.)* Pst! *(Vejde sluha.)* Přineste mi jedno pivo.

Ano, to už přestává všecko! Člověk, když se ráno vzbudí, už na něj čeká škopek kafe, že by si v něm mohl nohy umýt! Škraloup je v něm, že ho člověk sotva překousne. A do něj máte na výběr loupáčky, žemličky, rohlíčky, preclíčky, lívanečky, buchtičky, placičky, štrúdlíčky anebo v nejhrošším případě chléb s máslem a medem. *(Pije.)* Ale, pánové, to ještě nic není! Sotva si utřete zamaštěný pysky, už vás volají ke gáblu: paprička s rohlíčkem nebo vysoký bůček, simentálský sejra, to je ten s těma dírama, a k tomu sklenice plzeňského. *(Dopije a volá na obsluhu.)* Ještě jednu!

Ano, to je hrozný! Ještě neodložíte párátka od huby, už slyšíte hlas: K obědu! *(Pije.)* Hergot, kam to spějem! Dyť puknem! A to nejen v potravínách zahnízdil se přepych a luxus, ale i jinde! Viděl jsem tuhle ženu jednoho nádeníka. Na každé ruce měla jedno dítě, jedno ještě vedla za ruku a čtvrté táhla za sebou v kočárku. Prosím, takový luxus v pokolení. Proto volám: Omezujte výrobu dětí! A jak jsou ty děti oblékaný, vždyť je to proti Pánu Bohu. Každý uličník má boty nejnovějšího amerického tvaru s gumovýma kramflekama.

Prosím, onehdy jsem viděl, jak syn naší domovnice šel ve všední den do školy ve flitrových kalhotách, a na hlavě měl hermélínovou čepici. Vždyť i ta nemluvňata se balí místo do plének do bruselských krajek.

Vždyť to není ani praktické, všechno to jde skrz! (*Volá.*) Doskočte mi ještě pro jednu!

Proto volám, zadržte, dokud je čas, a neučte děti přepychu! Nepřejí-
dejte se a uskrovněte se v oděvu. (*Pije.*) A hlavně v domácnostech buďte
šetrni. Jak se na příklad nešetří s uhlím, to je jedna hrůza. Vždyť se topí
i v ledničkách. Jestli to takhle dál půjde, tak se bude topit i na kluzištích
na Vltavě. S mýdlem to máte to samé! Viděl jsem onehdy v jedné domác-
nosti, že po obědě myli nádobí voňavým mýdlem! (*Pije.*)

A proto, pánové a vlastenci, volám: střídmost ve všem! Nechlubte se
nacpanými žaludky! Nemusíte kouřit 30 trabuk denně! Vždyť pomalu
z přepychu se budou šňupat viržínka. (*K pánovi v obecenstvu.*) Ale pane!
Co to vidím! Vy už 3/4 hodiny večeříte. To už je sedmé maso, co jíte,
a knedlíky necháváte stát! Pryč s těmi houskami, jezte výživný kukuřičný
chléb, neboť křemen čistí chrup! (*Pije.*)

Dále volám, pánové, ať je více omezen tisk! Inzeráty se předstihují v ,na-
bídkách'. Je ohromná konkurence! Ceny nápadně klesají? Dejte minimální
ceny, nebo zničíte český obchod!

Agrárníci, nedávejte nic zadarmo! Vždyť je to hrozný, když jde člověk
něco koupit, tak aby prosil obchodníka, aby si vzal peníze! Uličníci hrajou
,čáru' a ,hlava – orel' už jen se zlatýma dvacetikorunama! Už dost té zkázy!
Přineste mi pivo! (*Sluha opět přinese.*)

Stáhněte zlato! Dejte nám papír! Zdražte nám elektriky a dráhy!
Nechť se úředně nařídí větší zdrženlivost lidu! Dejte nám 36hodinovou
denní dobu pracovní, ať vytrávíme! (*Vravorá, jsa opilý.*)

Postavme se rovně a svorně v jeden pevný šik a stůjme pevně za svými
požadavky! Nekolísejte! (*Přineste mi pivo!*) Neváhejte! (*Stále více opilý.*)

Učte děti od mládí střídmosti! Opravte jejich čítanky. Místo písniček
Pijme pivo s bobkem a Když jsem šel do Prahy pro jelita dejte tam básně:

*Pozdě budou honit bycha,
kdo přecpávaj sobě břicha,
neboť jistě jeden den
polezou jim střeva ven!*

*Lepší nežli jitrnice
chutná chleba z kukuřice.*

Zakažte restauratérům dávat velké porce hostům! Nařídte větší vývoz
z Čech za hranice, ať tu není takový hříšný nadbytek!

Jsem přesvědčen, že každý svědomitý a o své zdraví pečující občan se mnou plně souhlasí a že přítomní zde pánové, dámy, slečny a děti jako jeden muž se mnou zavolaj: (*Do kulis.*) Přineste mi pivo! Se mnou zavolaj jako jeden muž! Ano! A to mohutným hlasem že zavolaj! Dejte nám slabší pivo! Pryč s břichem! Nelekejte se! Nedejme se! Buďte střídmí! Nazdár! Pivo! A jako jeden muž bude stát šik. (*Vrávorá.*) A naše heslo bude hlaholit! A každý bude hlaholit jako jeden muž! Veselme se! Hlaholme se! Poloviční dávka stačí! Už máme všeho dost! Už máme vůbec všeho dost! Pivo! Prosím o veřejný souhlas! Pane, vy ještě jíte? Hla-hla-hla-hlaholme! Nazdár! Pivo! (*Sluhové ho odvedou.*)³⁰

Ze soukromí čili o Ferencově rodině

O Ferencově manželce Anně Tiché bychom mohli uvést, že se stala skutečnou lidskou oporou svému muži. Byla to ona, kdo ho ošetřoval při jeho častých nemocech a přepracování, má tudíž velký podíl na komikově kondici a úspěšné umělecké činnosti.

Anna Bohumila Tichá se narodila dne 4. července 1906 v Praze v budově Švandova divadla manželům Františkovi (člen činohry Národního divadla v Praze) a Anně, rozené Kovaříkové (dcera hostinského z Plzně).

Anna se profesionálně věnovala herectví a sama se v roce 1922 ucházela o místo v hereckém kolektivu Národního divadla. Vycházela ze svého někdejšího působení zde v dětských rolích (na základě oficiálního úředního povolení, které údajně „vyběhal“ slavný Jindřich Mošna) a rodinné přízně. Přijata však nebyla.³¹

30 FUTURISTA, Ferenc: *Velký manifest proti blahobytu* (vlastním nákladem). Praha: Alois Lapáček, 1918. Při provozování této frašky už „bylo Ferencovi hej“, mnohem hůře mu bylo, když byl v dubnu 1918 vyslýchán c. a k. policií kvůli jevištní replice v představení *Hrabě Lucemburk*: „To by to se mnou mohlo dopadnout jako s Czerninem!“, za což mu hrozilo věznění, které se naštěstí po vysvětlení nekonalo, trestem byla pouze pokuta 50 korun – Srov. NA-PRP, kr. 2076, sign F 485/7.

31 V dopise z 22. 5. 1922 doslova napsala: „Žádám tímto slavnou správu činohry Národního divadla za přijetí jako činoherní elévka, kde jsem hrála tamtéž dětské úlohy od pěti do čtrnácti let k plné spokojenosti. Jsem nyní angažována u Jihočeského národního divadla druhý rok, kde koncem června vyprší mi smlouva. Hraji tam menší role v činohře, tančím a též hraji na klavír. Prosím slavnou správu činohry za laskavé vyřízení mé žádosti a rozhodnutí rače laskavě mému otci, napovědovi činohry Národního divadla, sdělit, možno-li do konce května t. r. v hluboké úctě Anča Tichá.“ – NA, IND, kr. 2/1922, dopis č. j. 883.

Jako mladička divadelní herečka se Anna Tichá objevila v němém filmu režiséra Vladimíra Slavínského *Syn hor* (hlavní ženská role: Eva, dcera statkáře Zareny, jehož ztvárnil Theodor Pištěk). Jinak se však věnovala převážně divadelnímu jevišti. A právě díky divadlu se seznámila se svým budoucím manželem.

„V jednom kusu odmítla šlusakt, kde měla být nahoře bez blůzičky. V té době byl už režisér, herec, zpěvák, malíř a sochař Ferenc Futurista velmi zavedený (a také rozvedený – pozn. aut.). Asi se mu tento zásadní postoj mladé umělkyně líbil. Na scéně ji – jako jedinou – nepolíbil kašírovaně, ale z celého svého zamilovaného srdíčka... Příští den se vypravil k Andulčiným rodičům s mnohomluvnou kyticí. Anna prohlásila, že ho nemiluje. Bylo z toho překrásné manželství... Ferenc byl dobrák od kosti. Z toho těžili majitelé divadel a ředitelé. Měl smlouvu na procenta, ale kde nic, tu nic. Také proto měl jenom podnájem na Vinohradech, než vzala do svých rukou účetnictví jeho manželka. Hned z toho byla vilka (dům dodnes stojí na adrese Na Žvahově č. 26/400, Praha 5 – pozn. aut.). Bodejť, osobitý klaunský typ excentrika lákal. Zlatý dobrák, moudrý člověk podobojí, na smích i pláč. V soukromí byl výlučně jenom něžný. Byli od sebe 15 roků, ale byl to vroucí vztah...“³²

Když v roce 1947 Ferenc cítil, že se blíží konec jeho dnů, údajně se domluvil s přítelem Bohumilem Filípkem, aby se o rodinu postaral. Tak obě své „holky“ (jak sám říkával manželce a dceři) miloval. Maminka Anna se zanedlouho jmenovala Filípková. Dcera Anna měla nového tatínka a mohla se zcela věnovat herectví.³³

32 J. Polešovský: Andulka, žena Ferencova, 24. 7. 1987; dle oddacího listu se svatba manželů Fialových konala dne 29. října 1926 na Královských Vinohradech – Okresní správa politická, rejstřík sňatků – svazek VIII., str. 193, pol. č. 843; k majetkovým poměrům – dle dochované Futuristovy knihy účtů víme, že od 30. let pobíral značné honoráře, které ovšem velmi často utrácel za dovolené v zahraničí a zařízení domácnosti; dosti často také obměňoval svůj vozový park (podle vzpomínek dcery Anny Ferencové byl majitelem 24 vozů): „Ferenc Futurista září, je spokojen – má auto od nás. Za velmi levnou cenu dostanete i Vy kvalitní zánovní automobil se zárukou v pasáži paláce Kotvy.“ – *Národní politika*, 12. 3. 1933; Ferenc byl vášnivý řidič, přesto zažíval časté kolize, jako např. dne 3. 11. 1931 ve Štefánikově ulici v Praze – srazil se při couvání s tramvají č. 9: „Po srážce osopil se Fiala na řidiče a křičel: ‚Vy syčáci, rošťáci, já vám to v divadle ukážu!‘“ – Srov. NA-PŘP, kr. 2076, sign F 485/7.

33 Z úmrtního oznámení: „Anna Ferencová-Filípková zemřela po delší nemoci dne 21. února 1989 v nedožitých 83 letech.“ Její ostatky jsou uloženy v rodinné hrobce na pražském hřbitově Malvazinky.

O dceři Anně Ferencové bychom mohli uvést, že je sympatickou dámou, které vděčíme za milé přijetí a povídání o jejím tatínkovi, díky němuž vznikla tato kniha. Narodila se dne 25. 5. 1927 v Praze jako Anna Fialová. O této události věděla hned celá Praha díky tomuto článku: „Populární komik Ferenc Futurista vystupuje, jak známo, denně ve své revui *Zamrkalo jaro z kouta na Ference, na Kohouta*. Ale, tak dlouho se se džbánem chodí pro vodu... Zdá se, že jaro na Ference opravdu zamrkalo, neboť se stal právě otcem děvčátka, které je prý, jako když mu z oka vypadne.“³⁴

Pseudonym Ferencová začala dcera používat po otcově smrti. Filmová diváci si ji patrně nejsnáze vybaví ve filmu *Jako jed* (1985), poprvé se však objevila na plátně již v roce 1943 ve snímku *Bláhový sen* (1943). Vystudovala herectví na Konzervatoři hudby v Praze, čímž svému otci dělala potěšení. Po absolutoriu dramatické školy nastoupila profesionální hereckou kariéru. Za své dlouholeté úspěšné působení na jevišti pardubického divadla obdržela titul zasloužilá umělkyně. Napsala jedinečné vzpomínky *Hříchy Anny Ferencové*, v nichž vedle své kariéry a života vzpomněla obsáhle také na své rodiče. K pochopení rodinných poměrů Ferencovy rodiny doporučujeme si tuto knihu přečíst.

BUM – kabaret komických kamarádů

Ferenc dlel na studijním pobytu v Paříži, zatímco čeští novináři již měli jasno a otiskli hned několik zmínek o chystaném kabaretním podniku. *Národní listy* psaly dne 13. března 1920: „Ferenc Futurista po svém příjezdu z Paříže bude zabrán pro BUM.“³⁵

Samotný kolektiv budoucích kolegů nenechal čtenáře a mecenáše na pochybách o svých záměrech a uveřejnil o 4 dny později následující zprávu: „Veřejnosti! Aby se předešlo špatným informacím a intrikám z různých stran činěným, prohlašujeme tímto, že Společnost nezávislých BUM otvírá svůj vlastní podnik začátkem května v Adrii na Václavském náměstí, a tím podepsaní přestávají býti členy jiných pražských kabaretů,

34 *Národní politika*, 26. 5. 1927.

35 Oficiální název společnosti zněl „BUM společnost nezávislých pro pěstění divadel a kabaretních her v Praze“; na některých dokumentech je signována jako „Společnost nezávislých BUM“.

Veselé sexteto kabaretu BUM. Zleva: Eman Fiala, Josef Rovenský, Saša Rašilov, E. A. Longen, Vlasta Burian a Ferenc Futurista.

počínaje dnem 1. dubna. Podepsáni Vlastimil Burian, Ferenc Futurista, Eman Fiala, E. A. Longen, Saša Rašilov, Josef Rovenský.“³⁶

A den poté (18. 3. 1920) pak informovaly *Lidové noviny*: „Začátkem května otevře vlastní kabaret několik umělců zaměstnaných v dosavadních pražských kabaretech a sice: Burian, Ferenc Futurista, Longen a jiní. Bude to kabaret nazvaný Společnost BUM a bude v hotelu Adria na Václavském náměstí.“

³⁶ *Národní politika*, 17. 3. 1920; „Produkční licence do hotelu Adria byla udělena společnosti BUM dne 29. 4. 1920. Podnik financoval Viktor Herbst a zodpovědným artistickým správcem byl František Fiala – Ferenc Futurista.“ – Srov. NA-PRP, kr. 2076, sign. F 485/7.

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.